

TEOLLIS- JA TEKIJÄNOIKEUSRIKOKSIIN LIITTYVÄ VUODEN 2022 UHKA-ARVIOINTI

Maaliskuu 2022

TIIVISTELMÄ

EUIPO:n ja Europolin yhteinen uhka-arviointi on strateginen raportti, jolla saatetaan päätöksentekijät, toimijat, yritykset ja suuri yleisö ajan tasalle Euroopan unioniin (EU) kohdistuvasta teollis- ja tekijänoikeusrikosten uhasta.

Väärennettyjen ja laittomasti valmistettujen tavaroiden arvioitu arvo EU:ssa on 119 miljardia euroa, mikä on 5,8 prosenttia tuonnista (1). Tulliviranomaisten havaitsemien tuoteväärennösten kokonaismäärä EU:n rajalla ja sisämarkkinoilla on vähentynyt vuodesta 2019. Vuonna 2020 takavarikoitiin noin 66 miljoonaa tuotetta, kun vuonna 2019 vastaava luku oli 76 miljoonaa. Covid-19-kriisi vaikutti takavarikkojen numerotietoihin vuonna 2020, sillä kaupankäynti väheni pandemian ensimmäisten kuukausien aikana, tavaroita kuljetettiin vähemmän rajan yli ja täytöntöönpanoviranomaisilla oli enemmän vaikeuksia tehdä tavanomaisia tarkastuksia.

Covid-19-pandemia on myös vauhdittanut rikollista taloutta. Väärennettyjen tavaroiden valmistuksen ja jakelun kaltaisten teollis- ja tekijänoikeusrikosten määrä on kasvanut voimakkaasti kyseisenä ajanjaksona.

Väärentäjät käyttävät usein monimutkaisia kauppareittejä tavaroidensa kuljettamiseen tuotantomaasta kohdemarkkinoille. Vaikka väärennettyjä tavaroita kuljetetaan EU:hun paljolti irtotavarana rahtiliikenteessä, viime vuosina pikakuljetuspalveluiden, erityisesti pienten pakettilähetysten käyttö on lisääntynyt merkittävästi. Tämä huomattava kasvu liittyy verkossa toimivien markkinapaikkojen kasvuun.

Rikollisverkostot, jotka järjestävät väärennettyjen tavaroiden tuonnin EU:hun, sijaitsevat pääosin EU:n ulkopuolella, missä suurin osa tuoteväärennöksistä tehdään. EU:hun sijoittautuneet rikollisverkostot vastaavat näiden alueelle tuotujen tuoteväärennösten jakelusta ja joissakin tapauksissa sellaisten tilojen ylläpidosta, joissa puolivalmiit tuotteet kootaan.

Väärennettyjen pakkausmateriaalien ja puolivalmiiden tuotteiden lisääntynyt tuonti EU:hun osoittaa selvästi, että EU:ssa on laittomia tuotantotiloja. Tuotantotiloja on löydetty useista jäsenvaltioista, ja niihin kuuluu laboratorioita, joissa on valmistettu lääkeväärennöksiä, tehtaita, joissa on merkitty väärennettyjä vaatteita ja luksustuotteita, laittomien torjunta-aineiden ja savukkeiden valmistus- ja uudelleenpakkaustiloja, tehtaita, joissa on uudelleenäytetty sekä aitoja että väärennettyjä tyhjiä alkoholijuomapulloja, sekä luvattomia tehtaita, joissa on uudelleenpakattu väärennettyjä hajuvesiä.

Muun rikollisen toiminnan tapaan väärentäminen on hyvin riippuvaista digitaalisesta ympäristöstä komponenttien saamiseksi ja (aineellisten ja aineettomien) tuotteiden jakelemiseksi kuluttajille verkkoalustojen, sosiaalisen median ja pikaviestintäpalveluiden kautta.

Rikolliset toimivat väärennetyjen asiakirjojen varassa tuodakseen ja kuljettaakseen laittomia tavaroita. Laillisten liiketoimintarakenteiden, kuten vähittäismyyntikanavien hyödyntäminen tavaroiden liikkumisen edistämiseksi ja laittomien voittojen pesemiseksi on erottamaton osa väärennetyjen tavaroiden kauppaa.

Väärentäjät ovat alkaneet väärentää yhä enemmän luksustuotteita ja erilaisia päivittäistavaroita.

Vaatteet, asusteet ja luksustuotteet ovat edelleen yksi suosituimmista väärennettävien tuotteiden luokista. Tällaisia tuoteväärennöksiä myydään edelleen yleisesti fyysisillä markkinapaikoilla ja kaupoissa.

Elektronisiin/sähköisiin laitteisiin, matkapuhelimiin ja komponentteihin kohdistuu yhä enemmän teollis- ja tekijänoikeusrikkomuksia. Jotkin halutuimmat elektroniset laitteet ovat vaarassa tulla väärennetyiksi ja markkinoiduiksi verkossa toimivilla markkinapaikoilla jo ennen kuin aidot tuotteet ovat edes tulleet myyntiin. Väärentäjät voivat yrittää käyttää hyväkseen kasvavaa maailmanlaajuista puolijohdesirupulaa saattamalla väärennetyjä puolijohdesiruja, kuten diodeja, markkinoille.

Elintarvikkeet ja juomat ovat suosittuja väärentäjien keskuudessa, mutta ne aiheuttavat vakavan vaaran kuluttajille. Laittomien elintarvikkeiden, etenkin juomien, valmistaminen on entistä ammattimaisempaa ja kehittyneempää. Jotkin väärentäjät toteuttavat koko prosessin kattavaa liiketoimintamallia, johon sisältyy koko toimitus- ja jakeluketju. Rikolliset väärentävät tai muuntavat kaikenlaisia elintarvikkeita ja johtavat kuluttajia harhaan muuttamalla etikettejä, valmistusmenettelyitä, ilmoittamalla virheellisiä maantieteellisiä alkuperätietoja ja/tai korvaamalla tuotteita.

Väärennetyjä hajuvesiä ja kosmeettisia tuotteita on havaittu EU:ssa käyttövalmiina tuotteina ja tuotteiden osina, joita käytetään lopullisten tuoteväärennösten valmistamiseen EU:ssa sijaitsevilla laittomilla laboratorioilla. Väärentäjät jatkavat päivittäistavaroiden, kuten shampoon, hammastahnan, kosmetiikan ja pesuaineiden, valmistamista. Väärennetyjen tuotteiden myynnin kasvu verkossa on jatkuva kehityssuuntaus.

Torjunta-aineilla päästään eroon kasvin haitallisista organismeista. Laittomien torjunta-aineiden kauppa on vähäriskinen, suurituottoinen rikos lainrikkajille, ja sitä ylläpitävät laittomien tuotteiden suuri kysyntä ja järjestelmä, jossa rikkojille määrätään ainoastaan lieviä rangaistuksia. Tällainen kauppa mahdollistaa merkittävät tulot pienestä alkusijoituksesta.

Lääkeväärennökset tulevat edelleen suurimmaksi osaksi EU:n ulkopuolelta, vaikka niitä voidaan valmistaa myös EU:ssa sijaitsevilla laittomilla laboratorioilla. Lääkeväärennösten jakelu on siirtynyt lähes kokonaan fyysisestä jakelusta verkossa toimiville markkinoille, myös erillisille alustoille, kuten verkkoapteekkeihin, ja laajasti käytetyille sosiaalisen median alustoille. Rikollisryhmät väärentävät yhä enemmän erilaisia lääkkeitä. Rikolliset jatkavat covid-19-pandemian synnyttämien mahdollisuuksien hyödyntämistä.

Tuotteiden laitton valmistaminen on nyt lähes kokonaan kyberrikollisuutta. Kuluttajien mediankäyttömielemys ovat muuttuneet suoratoistopalveluja suosiviksi, jolloin digitaalista sisältöä voidaan käyttää useiden eri sovellusten ja alustojen kautta. Väärentämiseen osallistuvat rikolliset hyödyntävät mestarillisesti kehittyneitä teknisiä vastatoimia. Toisinaan digitaalisen sisällön laitton jäljentäminen liittyy muuhun kyberrikollisuuteen, kuten kryptokaappauksiin tai haittaohjelmistojen levittämiseen.

Tupakkatuotteet ovat yksi yleisimmin ilmoitettu tavaraväärennös. Rikollisverkostot ovat pystyneet jatkamaan rikollista liiketoimintamallia ja perustamaan nykyaikaisia ja ammattimaisesti toimivia tuotantotiloja kohdemarkkinoiden läheisyyteen. Vaikka tupakan käyttö on vähentynyt EU:ssa viimeisten vuosien aikana, käytettyjen laittomien tupakkatuotteiden markkinaosuus on edelleen suuri.

Leluja, jotka rikkovat teollis- ja tekijänoikeuksia, havaitaan ja takavarikoidaan usein EU:ssa ja EU:hun saapumisen yhteydessä. Ne eivät täytä terveys- ja turvallisuusvaatimuksia ja aiheuttavat vakavan turvallisuusvaaran lapsille. Viranomaiset ovat havainneet, että takavarikoiden määrä kasvaa huomattavasti ennen juhlakausia ja niiden aikana.

Teollis- ja tekijänoikeusrikoksilla on huomattavat taloudelliset seuraukset niin julkiselle kuin yksityiselle sektorillekin. Tuoteväärennöksillä voi lisäksi olla vakavia seurauksia kuluttajien terveydelle ja turvallisuudelle sekä kielteisiä ympäristövaikutuksia.

KESKEINEN KEHITYS

- Teollis- ja tekijänoikeusrikokset ovat edelleen merkittävä uhka kuluttajien terveydelle ja turvallisuudelle. Niillä on myös kielteinen vaikutus EU:n talouteen. Vuonna 2019 EU:hun tuotiin väärennettyjä ja laittomasti valmistettuja tavaroita 119 miljardin euron arvosta, mikä on 5,8 prosenttia EU:n tuonnista. Tämä on erityisen huolestuttavaa, kun EU:ssa on käsillä siirtymä kohti pandemian jälkeistä talouden elpymistä.
- Vaikka suurin osa EU:ssa jaetuista tuoteväärennöksistä valmistetaan EU:n ulkopuolella, on olemassa merkkejä siitä, että väärennettyjä ja vaatimustenvastaisia tavaroita valmistetaan yhä useammin EU:n alueella. Useat väärennettyjen pakkausmateriaalien ja puolivalmiiden tuotteiden takavarikoinnit EU:n rajalla osoittavat selvästi, että EU:n alueella sijaitsee valmistustiloja, joista osassa kootaan tuotteita osittain ja osassa toimii koko tuotantoketju.
- Covid-19-pandemia on luonut uusia liiketoimintamahdollisuuksia väärennettyjen ja vaatimustenvastaisten tavaroiden jakelemiselle. Teollis- ja tekijänoikeusrikoksia harjoittavat rikollisverkostot ovat onnistuneet mukauttamaan liiketoimintamalliaan erittäin hyvin siirtymällä eri tuotteisiin ja muuttamalla markkinointia.
- Muun rikollisen toiminnan tapaan väärentäminen on hyvin riippuvaista digitaalisesta ympäristöstä komponenttien saamiseksi ja (aineellisten ja aineettomien) tuotteiden jakelemiseksi kuluttajille verkkoalustojen, sosiaalisen median ja pikaviestintäpalveluiden kautta. Covid-19-pandemia on vahvistanut kehitystä entisestään.
- Vaikka väärentämistoiminnan rahoitus EU:ssa on monelta osin epäselvää, on näyttöä siitä, että väärentäjät pesevät rikollisen toiminnan tuotot käyttämällä perinteisiä ja kehittyneitä järjestelmiä, joissa hyödynnetään teknologiaa, kauppaan perustuvaa rahanpesua ja muiden maiden lainkäyttöalueita.

- Rikollisverkostojen, jotka järjestävät väärennetyjen tavaroiden tuonnin ja jakelun EU:ssa, uskotaan asettautuneen EU:n ulkopuolelle, missä suurin osa tuoteväärennöksistä tehdään. EU:hun asettautuneet rikollisverkostot jakelevat väärennetyjä tavaroita ja toisinaan myös ylläpitävät tiloja, joissa kootaan puolivalmiita tuotteita.
- Vaatteiden ja asusteiden myyntiä edistetään myynnillä suorien verkkolähetysten kautta, videoilla ja sosiaalisessa mediassa olevilla sponsoroiduilla mainoksilla ja kuluttajille suunnatuilla petollisilla alennustarjouksilla tai edullisilla merkkituotteilla.
- Väärentäjät hyödyntävät maailmanlaajuisia puolijohdesirupulaa. Matkapuhelimet, niiden lisävarusteet ja komponentit ovat hyödykkeitä, joihin kohdistuu eniten teollis- ja tekijänoikeuksiin liittyviä malli- ja tavaramerkkirikkomuksia.
- Laittomien elintarvikkeiden, etenkin juomien, valmistaminen on entistä ammattimaisempaa ja kehittyneempää. Jotkin väärentäjät toteuttavat prosessin kattavaa liiketoimintamallia, johon sisältyy koko toimitus- ja jakeluketju. Suojattujen maantieteellisten merkintöjen loukkaukset koskevat mitä erilaisimpia tuotteita, ja niistä ilmoitetaan edelleen laajasti.
- Hajuvesiin ja kosmetiikkaan liittyvät teollis- ja tekijänoikeusrikkomukset koskevat lähinnä seuraavien päivittäistavaroiden valmistamista: shampoo, hammastahna, kosmetiikka ja pesuaineet.
- Laittomien torjunta-aineiden kauppa on lainrikkojille vähäriskinen ja suurituottoinen rikos, ja sitä tukevat laittomien tuotteiden suuri kysyntä ja tekijöille annettavat lievät rangaistukset, jolloin pienestä alkusijoituksesta voi saada huomattavat voitot.
- Lääkeväärennökset valmistetaan nykyään entistä useammin laittomissa laboratorioissa EU:n alueella. Niitä on hankala havaita, ja niistä toimitetaan lääkkeitä useille jakelijoille. Kyseiset tuotteet tulevat kuitenkin edelleen suurimmaksi osaksi EU:n ulkopuolelta.
- Verkkosivustoja, joilla jaetaan laittomasti audiovisuaalista sisältöä, ylläpidetään palvelimilla Euroopassa, Aasiassa ja Lähi-idässä. Väärentämiseen osallistuvat rikolliset hyödyntävät mestarillisesti kehittyneitä teknisiä vastatoimia. Joissakin tapauksissa digitaalisen sisällön laiton jäljentäminen liittyy muuhun kyberrikollisuuteen, kuten kryptokaappauksiin tai haittaohjelmistojen levittämiseen. Tavaroiden luvattomat valmistajat hyödyntävät uusia tekniikoita peittääkseen digitaaliset jäljet ja käyttävät välityspalveluita luodakseen vastustuskykyisiä isäntäverkostoja. Covid-19-pandemian aikana tiiviimpi etäyhteydenpito verkossa on lisännyt laadukkaiden suoratoistolaitteiden ja monenlaisten laittomien sisältöjen tarjontaa.
- Laitonta tuotantoa harjoittavat rikollisverkostot pystyvät jatkamaan rikollista liiketoimintamallia ja perustamaan nykyaikaisia ja ammattimaisia tuotantotiloja kohdemarkkinoiden läheisyyteen.

TEOLLIS- JA TEKIJÄNOIKEUSRIKOSTEN VAIKUTUS EU:SSA

Teollis- ja tekijänoikeusrikoksilla on kielteinen vaikutus talouteen, luontoympäristöön ja EU:n kansalaisten terveyteen ja turvallisuuteen.

EUIPO:n ja OECD:n hiljattain tehdyssä tutkimuksessa arvioitiin, että vuonna 2019 EU:hun tuotiin väärennettyjä ja laittomasti valmistettuja tavaroita 119 miljardin euron arvosta, mikä on 5,8 prosenttia EU:n tuonnista (2).

Suurin osa yrityksistä, joiden teollis- ja tekijänoikeuksia väärentäjät rikkovat, sijaitsevat valtioissa, joiden talous on erittäin innovatiivinen. Lähes 39 prosenttia vuosina 2017–2019 tehdyistä tullitakavarikoista liittyi tuotteisiin, jotka rikkoivat yhdysvaltalaisen oikeudenhaltijoiden teollis- ja tekijänoikeuksia, ja heti sen jälkeen tulivat EU:n oikeudenhaltijat Ranskasta (18 prosenttia), Saksasta (16 prosenttia) ja Italiasta (9,8 prosenttia) (3).

EUIPO on arvioinut alakohtaisten tutkimusten sarjassa väärentämisestä aiheutuneen myynnin laskun olleen vuosittain yli 83 miljardia euroa vuosina 2013–2017. Se vastaa arviolta 15 miljardin euron verotulojen menetystä (4) ja yhteensä 671 000 työpaikan menetystä.

Teollis- ja tekijänoikeusrikokset aiheuttavat haittaa laillisten tuottajien maineelle ja samalla vahingoittavat oikeudenmukaista valmistusta ja häiritsevät kilpailua markkinoilla. Tietyt teollis- ja tekijänoikeusrikokset, kuten lääkerikollisuus, vähentävät lisäksi tutkimukseen käytettävissä olevan rahoituksen määrää ja julkista innovointia (5).

Teollis- ja tekijänoikeusrikokset ovat merkittävä uhka EU:n kuluttajien terveydelle ja turvallisuudelle, varsinkin kun on kyse rikoksista, jotka koskevat lääkeväärennöksiä ja valelääkkeitä, elintarvikkeita ja juomia, kosmetiikkaa, kodin sähkötavaroita ja leluja. Näihin tuoteluokkiin kuului yli 15 prosenttia EU:n ulkorajoilla takavarikoitujen tavaroiden kokonaismäärästä (6).

Lääkeväärennökset ja väärennetyt terveystuotteet voivat vahingoittaa vakavasti kuluttajien terveyttä. Usein epäpätevä henkilöstö valmistaa tuotteet epähygieenisissä oloissa, ja ne voivat sisältää suuret määrät myrkyllisiä ainesosia, väärä vaikuttavia aineita, väärät määrät kyseisiä aineita, tai niissä ei ole lainkaan vaikuttavia aineita. Covid-19-pandemia on lisännyt joidenkin laittomien ja väärennettyjen lääkkeiden sekä terveystuotteiden (7) valmistusta ja kauppaa, mikä on korostanut edelleen teollis- ja tekijänoikeusrikosten aiheuttamaa uhkaa.

Elintarvikkeiden ja juomien väärentäminen on myös merkittävä huolenaihe. Väärennetyt tuotteet ovat pääasiassa vaatimustenvastaisia, ja ne voivat sisältää vaarallisia aineita. Rikolliset väärentävät mitä erilaisimpia luksus- ja päivittäiselintarvikkeita, jos toiminta on kannattava (8).

Väärennetyt lelut, elektroniset laitteet ja ajoneuvojen osat uhkaavat myös ihmisten terveyttä ja turvallisuutta. Väärennetyjä leluja ei testata lain edellyttämällä tiukoilla turvallisuustesteillä, eikä niiden pakkauksissa ole varoituksia tai ohjeita. Laittomat elektroniset tuotteet, kuten digisovittimet, ovat vaarassa ylikuumentua ja saada sähkövikoja. Sääntöjenvastaisuudet, kuten heikot pistorasialitännät, voivat aiheuttaa tulipaloja.

Väärennetyt ja vaatimustenvastaiset torjunta-aineet ovat merkittävä ja kasvava uhka EU:n ympäristöturvallisuudelle, sillä kyseiset tuotteet voivat pilata vakavasti maatalousmaan, siinä kasvatettavat viljelykasvit sekä ilman ja veden pitkäksi aikaa. Kemiallisten tuotteiden, kuten laittomien torjunta-aineiden ja lääkkeiden, epäasianmukainen säilyttäminen ja hävittäminen aiheuttavat ylimääräisiä riskejä (9). Teollis- ja tekijänoikeusrikokset ovat suuri riski luontoympäristölle, ihmisten terveydelle ja turvallisuudelle sekä lailliselle taloudelle.

VIITTEET

(1) EUIPO OECD, 2021, "Global Trade in Fakes – A worrying threat, 2021", saatavilla osoitteesta <https://www.oecd.org/publications/global-trade-in-fakes-74c81154-en.htm>.

(2) EUIPO OECD, 2021, "Global Trade in Fakes – A worrying threat, 2021", saatavilla osoitteesta <https://www.oecd.org/publications/global-trade-in-fakes-74c81154-en.htm>.

(3) EUIPO OECD, 2021, "Global Trade in Fakes – A worrying threat, 2021", saatavilla osoitteesta <https://www.oecd.org/publications/global-trade-in-fakes-74c81154-en.htm>.

(4) EUIPO, 2020, "2020 Status Report on IP Infringement: why IP rights are important, IPR infringement and the fight against counterfeiting and piracy", saatavilla osoitteesta <https://euiipo.europa.eu/ohimportal/web/observatory/status-reports-on-ip-infringement>.

(5) Europol, 2021, "European Serious and Organised Crime Threat Assessment (EU SOCTA), 2021", saatavilla osoitteesta <https://www.europol.europa.eu/socta-report>.

(6) Euroopan komissio, 2020, "Report on the EU customs enforcement of intellectual property rights- Results at the EU border, 2019", saatavilla osoitteesta https://ec.europa.eu/taxation_customs/intellectual-property-rights-facts-and-figures_en.

(7) Europol, 2021, "European Serious and Organised Crime Threat Assessment (EU SOCTA), 2021", saatavilla osoitteesta <https://www.europol.europa.eu/socta-report>.

(8) INTERPOL – Europol, 2021, "OPSON IX Analysis Report", saatavilla osoitteesta <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/operation-opson-ix-%E2%80%93-analysis-report>.

(9) OECD ja EUIPO, 2020, "Trade in counterfeit pharmaceutical products", saatavilla osoitteesta <http://www.oecd.org/gov/trade-in-counterfeit-pharmaceutical-products-a7c7e054-en.htm>.

TEOLLIS- JA TEKIJÄNOIKEUSRIKOKSIIN LIITTYVÄ VUODEN 2022 UHKA- ARVIOINTI